

درس دوازدهم

فعالیت ۱ (صفحه ۱۱۲ کتاب درسی)

الف- نمودار هرم اجتماعی ایران را در دوران هخامنشیان و ساسانیان به دقت ملاحظه فرمایید و تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها را بیان کنید.

شباهت‌ها: در هر دو دوران شاه در رأس هرم بوده و توده مردم در پایین هرم قرار داشتند.

تفاوت‌ها: در دوره هخامنشیان قدرت خاندان شاهی تمام و کمال بود ولی در دوره ساسانیان بین اشراف هم تقسیم بندی روی داد؛ بدین صورت که به دو دسته اشراف و نجبای درجه اول و اشراف و نجبای درجه دوم درآمدند.

ب- با توجه به مطالب درس ۱۱، صاحب منصبان عالی مرتبه دوران ساسانیان را ذکر نمایید.

صاحب منصبان عالی رتبه دینی (شامل موبدان زرتشتی) و سیاسی و نظامی (شامل وزیران و فرماندهان ارتش)

فعالیت ۲ (صفحه ۱۱۳ کتاب درسی)

الف- به نظر شما چرا موبدان از نظام طبقاتی تبعیض آمیز دوره ساسانی حمایت می‌کردند؟

زیرا در این گونه نظام، آنها جایگاه مسلطی در اداره کشور داشتند. به دنبال آن صاحب امتیازات اقتصادی و فرهنگی نیز بودند، در صورت فروپاشی این نظام، موقعیت و جایگاه برتر آنها پس از خانواده سلطنتی متزلزل می‌شد.

ب- دفاع موبدان از تبعیض‌ها و نابرابری‌های اجتماعی، چه تأثیری می‌توانست بر روابط مردم با آنان داشته باشد؟

باعث افزایش ناراضی‌ها و بی‌اعتمادی مردم به موبدان و رویگردانی از آیین زرتشتی و عدم پایبندی به حفظ منافع کلی نظام اجتماعی ساسانی. کما اینکه این مسئله در زمان حمله اعراب به ایران روی داد.

فعالیت ۳ (صفحه ۱۱۶ کتاب درسی)

به چند گروه تقسیم شوید و با راهنمایی دبیر خود، درباره زمان برگزاری و آداب و رسوم جشن‌های زیر، تحقیق کنید و گزارش آن را به صورت روزنامه دیواری در کلاس ارائه نمایید.

گاهنبارهای شش گانه:

۱) روز ۱۵ اردیبهشت ماه برای بزرگداشت آفرینش آسمان

۲) روز ۱۵ تیرماه برای بزرگداشت آفرینش آب

۳) روز ۳۰ شهریور ماه برای بزرگداشت آفرینش زمین

۴) روز ۳۰ مهر ماه برای بزرگداشت آفرینش گیاه

۵) روز ۲۰ دی ماه برای بزرگداشت آفرینش جانوران

۶) آخرین روز کیسه سال، جشن آفرینش مردمان

مهرگان: از دهم مهر ماه شروع می‌شد و شش روز به طول می‌انجامید. ستایش خداوند و مهر و...

سده: در دهم بهمن بود، که آتش روشن می‌کردند و جشن همبستگی می‌گرفتند.

پرسش‌های نمونه (صفحه ۱۱۸ کتاب درسی)

۱- نظام اجتماعی جامعه نخستین آریایی چگونه بود؟

از قبیله‌های گوناگونی تشکیل می‌شدند که از نظر تبار و زبان، خویشاوند بودند و باورهای دینی مشترکی داشتند. این قبایل پس از استقرار در مناطق مختلف ایران، جامعه‌ای شبانی و روستایی را به وجود آوردند، اما همچنان پیوندهای قبیله‌ای خود را حفظ کردند. هر قبیله شامل تعدادی طایفه بود و به چندین خانواده بزرگ تقسیم می‌شد. در کنار این رده‌بندی قبیله‌ای، نوعی تقسیم بندی اجتماعی سه گانه بر پایه شغل و پیشه افراد نیز وجود داشت که میراث مشترک آریاییان هند و ایرانی به شمار می‌رفت. در این تقسیم‌بندی، افراد جامعه به سه قشر «روحانیان»، «جنگجویان» و «کشاورزان و شبانان» تقسیم شده بودند. وجود قشرهای سه گانه آریایی در آغاز معرف نوعی تقسیم کار و دسته بندی حرفه‌ای به شمار می‌رفت و به نظر نمی‌رسد که قشری به قشر دیگر برتری داشته باشد.

۲- در نظام اجتماعی جامعه ایرانی در دوره هخامنشیان، چه تغییر و تحولاتی ایجاد شد؟

در زمان هخامنشیان با افزایش فتوحات و توسعه تشکیلات حکومتی، نابرابری اجتماعی و اقتصادی میان گروه حاکم و مردم عادی افزایش یافت. در این دوران اعضای خاندان‌های بزرگ که خانواده شاهی در رأس آنها قرار داشت، از طرف پادشاه به سمت حکومت شهریها، فرماندهی ارتش و سایر مناصب مهم حکومتی منصوب گردیدند. آنان دارایی‌های هنگفتی کسب کردند و صاحب زمین‌های وسیعی شدند. به این ترتیب در زمان هخامنشیان طبقه‌ای از اشراف و بزرگان شکل گرفت که علاوه بر امتیازات ویژه اقتصادی، از مقام و منزلت اجتماعی بالاتری برخوردار بودند. در این دوره به دلیل اهمیت فتوحات نظامی، قشر جنگجویان نسبت به دو قشر دیگر، در جایگاه بالاتری قرار گرفت.

۳- جامعه ایران در دوره اشکانیان شامل چه گروه‌ها و قشرهایی بود؟

۱- **گروه حاکم:** شامل اعضای خاندان شاهی و دیگر خاندان‌های قدیمی و صاحب منصبان نظامی

۲- **گروه توده مردم:** شامل بازرگانان، کشاورزان، شبانان و صاحبان حرف و صنایع

۴- نظام اجتماعی ایران در دوره ساسانیان چه ویژگی‌هایی داشت؟

بر اصالت نسب و خون استوار بود، تحرک اجتماعی و رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر ممنوع و یا بسیار دشوار بود. به دلیل توسعه تشکیلات اداری و دیوانی قشر جدیدی به نام «دبیران» در این دوره به طبقه حاکم افزوده شد. رسمیت یافتن دین زرتشتی باعث افزایش نفوذ و اختیارات موبدان شد.

۵- جنبش مزدک چه پیامدهایی در جامعه ساسانی برجای گذاشت؟

این جنبش به شدت پایه‌های نظام طبقاتی ساسانی را متزلزل کرد و انوشیروان ساسانی را به اصلاحات اجتماعی و اقتصادی واداشت که نتیجه آن، کاهش قدرت و نفوذ اشراف و نجای درجه اول و افزایش قدرت و نفوذ اشراف و نجای درجه دوم شد.